

■ Tahir Talibli

2019-cu il Azərbaycan Radiosunda yayımlanan "Bulaq" verilişinin 50 illik yubiley ilidi. Bu 50 illik efir ömrü bəlkə də dünya efir tarixində nadir bir hadisədir, uzun və tarixi bir yoldu. 50 yaş, 50 il. Bulağın bu şəkildə, bu statusda yaranmasından iki il əvvəl folklorçu Paşa Əfəndiyev "Xalq yaradıcılığı - Bulaq"ı adı altında 15 dəqiqəlik veriliş yayımlayıb, milli musiqiylə müşayiət olunan bayatılar oxunub. Bu uzun illər "Bulaq" verilişi dilimizin inkişafında misilsiz işlər gördü, didərgin salınmış əsil, doğma sözlərimizə yeni can, qan, nəfəs verdi, canlı xalq danışığı dilini efirə gətirdi, xalq təfəkküründən, qaynaqlarından bir sistem yaratdı. Canlı xalq dilinin yazı diliylə qovuşmasına, yaxşı mənada qarış-

tün ehkamları parçaladı, tamam yeni bir formada, üslubda meydana çıxdı.

Olduqca dəqiq ifadələrdi.

"Bulaq" verilişi efirə çıxdığı gündən, doğrudan da? keçmiş sovet rejiminin qadağalarına məhəl qoymadan xalqımızın milli-mənəvi dəyərlərini, folklorumuzu, folklorumuzun ən parlaq nümunələrindən olan saz-söz sənətini təbliğ etməyə, yaddaşlarda yaşayan deyimlərimizi, məsəllərimizi, etnik-mədəni irsimizi toplamağa, xalqdan aldığını xalqa qaytarmağa başladı. Sovet ideologiyası aparatının çərçivələrinə sığmadı.

Ölkəmiz öz müstəqilliyini bərpa etdikdən, qardaş Türkiyə və Cənubi Azərbaycanla aramız açıldıqdan sonra "Bulaq" verilişinin həm imkanları artırdı, həm də araşdırıcı yönü dərinləşdi. Yarandığı ilk gündən "Bulaq" verilişi həm də Güneydəki, Türkiyədəki, eləcə də dünyanın hər səmtinə səpələnən soydaşlarımızla bir əlaqə körpüsüydü, milli-mənəvi dəyərlərimizə bağlı məktəb idi. Bu missiyasını "Bulaq" verilişi bu gün daha uğurla, daha şərəflə yerinə yetirməkdədir.

Bu günlərdə günəyli bir soydaşımızla söhbətdə o belə bir söz dedi: "İndi Güneydə çox ailələrdə "Bulaq"ın

materialın üzünü köçürmədən belə elmi işə daxil olmaları nə qədər dərsən.

Tarixi dəyərləri qiymətləndirə, olmuşları saf-çürük eləmək bacarığına, daha neçə qat folklor gələnlərə sahib çıxma, mifoloji başlanğıclara varma "Bulaq"ın ümumxalq sevgisinə səbəb oldu. Özünəməxsus elmi-publistik fəlsəfi-psixoloji epos düşüncəli yazı üslubu, belə deməyə əsas verir ki, əlli ildən bir "Bulaq" janrı mövcuddu. Dilçi alim Nəsir Əhmədli demiş, "Bulaq"ın dili xalqın əsil ədəbi dilidi.

"Bulaq"ın araşdırmaları bir daha sübut eləyir ki, türklər həm tarixi yaradıb, həm də yazıb. Nədən ki, hər sözlərimizdə, idiomatik ifadələrimizdə deyimlərimizdə üstünü toz basssa belə, əsil tariximiz qalır, yaşayır. Bu uzun illərdə "Bulaq" bu yöndə çox işlər görüb: çoxlu deyimlərimizin, ata sözlərimizin, misallarımların yaşatdığı tarixi, qoruduğu həqiqətləri, sözün içindəki enerjini dinləyicilərə nişan verə bilib.

"Qan içən", "Od qiyməti", "Su qiyməti", "Dədəsinin qiymətini malın belinə qoyub", "birin-bilirsən, birin bilirsən", "kəkliyim azıb", "Qaraçöp", "sülənmək", bu sıradan söz və ifadə-

rəkəmə el-elat yaxşı bilir ki, yay-yaylaq vaxtının axırına yaxın, sürü dağdan enməyə az qalan vaxtlarda qoyunun sağını dayandırılır, buna buraxılma da deyirdilər. Nədən ki, bu aralar qoçğuna qoç qatılar.

Hə, təqribən sağının sonuna 15-20 gün qalmış sağılan süddən tutulan pendir "axtarma" pendiridi. Yadda qalsın deyin, bir də təkrarlaysaq ki, qoyun süddən soğulan vaxtdan 15-20 gün əvvəlindən süddən tutulan pendir axtarma pendir sayılır. Axtarmanın bir anı da onunla bağlıdır ki, vaxt, dəqiqəsinə düzgün müəyyən olunmalıdı, bir anı belə ötürmək olmaz. Bu vaxtın özünün də təzə çıxan gülü-çiçəyi olur ki, sürü, bərəkət bu otu-çiçəyi axtarıb tapıb, sonalayıb yeyir. Payız ağzı alp çəmənələrdə təzə açılan otlar-çiçəklər dediyimiz kimi quş südü, can dərmanı yerindədi.

Nə başınızı ağrıdım, cəmi on beş-iyirmi günün ağırtısından tutulan belə pendir "axtarma" deyillər, iri çələklərə, ağac təknelərə yığılan bu növ pendirin üstünə sap-sarı, beyin qurdu öldürən qaymaq tökülər, pendir bir müddət qaymaqda qalar, bişər, yetişər, özünə gələr, sonrası da örkən dolanmaz erkək dərilərinə yığılar, motalar basılar. Hə belə motala deyillər "axtarma motal"

Hə, indi a sağolmuşlar bu "axtarma" deyilən pendirin qiymətini özünüz verin. Elə yağnan qaymaqnan, balnan bir tutulsa da, ilk sırada durar.

Pir olmuş Aşıq Ələsgərin sözünün mətəbi də aydınlanır.

Axtarma motalın, yağın, qaymağın Zənbur çiçəyindən bal al, dağlar Bir də o qalır ki, uca-uca dağlarımızı, ötükən-ötükən yaylalarımıza, gencə-şencə yurddarımıza qayıdaq, qayıda bilək, bir sözlə, özümüzə, içimizə, çölmüzmə yiyə duraq. Bunlar da öndə görəcəklərimiz, bir daha götürəcəklərimizdi.

Aminlər olsun.

"Bulaq" yaranırdan bizimlə birgə addımlayan, bizimlə birgə yaşayan, köynəklə bədən kimi, hətta ətlə sümük qədər bir-birinə yaxın xalqların, etnosların da folkloruna güzgü tutub. Bu qohum xalqların və mədəniyyətlərin (taliş, tat, kürd, udi, avar, kumuk, ləzgi və s.) bir-birinə qaynaq folkloru bir bütöv kimi tədqiq edilir və araşdırılır.

"Bulaq" sözün qatlarından keçib gəlir, su yerin yeddi qatından gələn kimi..

Bir də var ki, söz adamın öz içiyinə, gəldiyi amma heç vaxt mənzilə yetişmə bilməyəcəyi yoldu.

Təbii ki, "Bulaq" araşdırmalar apardıqca özü də dərinliklərə gedir, dərinliklərdə isə gözə görünməyən aydınlıqlar da var qulaq batıran sakitlik də.

"Bulaq" bir proqram kimi həmişə Dövlətin qayğısıyla əhatələnib. "Bulaq"ın məşhur aparıcısı, rəhmətlik Məhluqə xanım Sadıqovanın 100 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin sərəncamında yer alan bu sözlər üreyimizi qürurla doldurur, yeni yaradıcılıq stimulu aşılayır.

"Sənətkarın bədi, qiraət ustası kimi uzun illər aparıcısı olduğu, geniş dinləyici auditoriyasına malik xalq yaradıcılığı "Bulaq" verilişi Azərbaycan radiosunun qızıl fondunu təşkil edən qiymətli nümunələrdəndi". Bu "Bulaq" a verilən uca sözdü, Dövlət başçısının verdiyi əvəzsiz qiymətdi.

Bir də onu demək istəyirəm ki, hörmətli dinləyicilər, biz bulaqçıların qolundan tutan, dərinliklərə apararı isə sizin məktublar olur. Həmişə məktublarınızı gözləyirik.

Mən bu yazıda bu əlli illik yolda qələmiyə, axtarılarıyan "Bulaq"ı Bulaq eləyən əziz və hörmətli qələmdaşlardan ayrılıqda söz açmadım.

Bu bir maraqlı kitabə mövzudu. Bir də ona görə ki, "Bulaq"ın müəllifi bütünlükdə Xalq özünü.

"BULAQ" -50

masına xidmət elədi. Böyük bir ədəbi nəslin yetişməsində bir məktəb oldu. Yüzlərcə, minlərcə, etnoqrafik deyimlərimizin, ifadələrimizin çözülməsinə, etnotərkibinin dərin qatlarının açılmasına, hətta elmi işlərə təkan verdi. Demək olar ki, onlarla "Bulaq"çılar nəslə yetişdi, bir-birini əvəzlədi, hər müəllif də öz fərdi üslubuyla bərkimiş bir "Bulaq" üslubu formalaşdırdı.

Eləcə də aparıcılar, ifaçılar yetişdi, dilin orfeopiyaya qaydalarına əməl olunan danışığı tərzini formalaşdırdı.

Azərbaycanın efir məkanında öz adıyla tanınan, seçilən, ayrıca dinləyici auditoriyasına malik olan üzünömürlü verilişlərdən biri, bəlkə də birincisi "Bulaq" verilişi oldu, - dedik. Artıq 50 ildə ki, "Bulaq" verilişi, hazırkı, bildiyiniz biçimdə efirdədi və hər həftə dinləyicilər "Bulaq" vaxtını səbirsizliklə gözləyir, bazar günü 19.30-da ocaq başına yığışan kimi, ağsaqqal, ağbircək sözlünə dinşək kəsilən kimi "Bulaq"ın başına yığışır, bu əlli ildə beləcə davam eləməkdədi. Təsəffü deyil ki, dinləyicilərimizin çoxu bu verilişi "Bulaq Dədə" kimi tanıyır. Dədə sözü isə simvollaşmış bir obrazdı. Dədə adı altında xalq özünün ən müdrik ucalığını görür.

"Bulaq"a həsr olunmuş "Ozanların dilindən" adlı proqramda, vaxtilə "Bulaq"ın saylarının müəlliflərindən olan, akademik Rafael Hüseynov belə bir fikir ifadə elədi, dedi ki, keçmiş Sovet rejimi hər bir nəsnəyə öz biçimi, öz məntiqi və görmək istədiyi tərzdə və səviyyədə yanaşırdı. Şəhərlər, küçələr bir-birinə bənzədilirdi, (bütün itti-faq səviyyəsində) küçə, meydan, müəssisə, nə bilim nə gəldi eyni adlarla, eyni məlum qəhrəmanların adlarıyla adlandırılırdı. İtti-faq səviyyəsində bütün teleradio verilişləri, qəzet və jurnal yazıları bir biçimdə yayımlanırdı. Belə bir mühitdə "Bulaq" verilişi bütöv sovet qəliblərinə sığmadı, büt-

lərin sayını çox artırmaq olar. Bu sözlərin elmi açılışı, etno-toponimik izahı elmlə məşğul olanlarımız üçün də maraqlıdır.

Dilimizdə çox işlənen bir ifadə var: Qatıq ağıdır, qaradımı? Bu ifadə hardan qaynaqlanır? Naxçıvandan rəhmətlik Qaşdar Əliyevin bir göndərində bu ifadə "Bulaq" düşüncəsində həllini belə tapır.

"Yaylağın bir neməti də qara qatıqdı. Qara qatıq dediyin ağzı dada götürür. Qara qatığı hər adam çala bilməz. Höv-

əlli illik arxivi var, hər sayı qorunub saxlanılır, ola bilsin ki, sizlərdə hansı sayı olmasın".

Bu sözlərdəki həqiqət bizləri sevindirir. "Bulaq"ın qazandığı uğur xalqın mənəvi dəyəri kimi dəyərləndirilməklə yanaşı Azərbaycan Radiosunun tarixi fəaliyyətinə verilən ən yaxşı qiymətdi, həm də.

Yeridi deyək ki, bir neçə əməkdaşla hazırlanan, efirə çıxan bu veriliş, elə bil ki, bütöv ölkəyə, xalqa birgə hazırlanır, birer-birər hamımızdan, hər nəfərimizdən, tariximizdən, mənəvi sınırlarımızdan keçir. Elə uğuru da bu yöndədi.

Tarix-təkcə tarix deyil, təkcə yaşanılmış həqiqətlər deyil, tarix həm də ibrət dərşidi, olmuşlardan bir nəticə hasil eləmədi. Bu isə tarixə sahiblikdən və özünü dərkəndən keçir. Özünü dərk isə etnomühiti yaratmaqla, yeddi arxa dolananı tanımaqla, soya-kökə bağlılıqla, etnogenezisdəkiləri öyrənməklə mümkün olur. Çox böyük həqiqətlər çox vaxt kosmoqonik görünənlərdə, mifoloji qatlarda gizlənir. Bu illər boyu "Bulaq" dərin elmi araşdırmalar apardı, uğurlar qazandı.

Bir dəfə rəhmətlik, folklorçu alim Azad Nəbiyevlə söhbət əsnasında dedi ki, sən niyə elmi iş təqdim eləmirsən, "Bulaq"ın bir neçə sayında gedən materiallar bir elmi işin bütöv əsasıdır. Sizin ssenariləri arxivdən götürüb elmi işlərinə əlavə eləyənləri bir-bir desəm təəccüb qalarsan, hətta